

2 Ο αναλογικός κανόνας στη δευτερογενή δημιουργία όρων: Μια πρόταση εννοιολογικής επέκτασης

Γεώργιος Φλώρος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο αναλογικός κανόνας στη δευτερογενή δημιουργία όρων προβλέπει τον σχηματισμό όρων σε μια γλώσσα-στόχο στη βάση του μηχανισμού σχηματισμού του αντίστοιχου πρωτότυπου όρου, και συμπληρώνει κατάλληλα τη λίστα των Αρχών Σχηματισμού Όρων στις οποίες συστήνεται να ανταποκρίνεται ένας νεόορος, όπως η λίστα αυτή παρουσιάζεται στην ελληνική προσαρμογή ΕΛΟΤ 402 του προτύπου ISO 704. Ωστόσο, ο αναλογικός κανόνας αποτελεί σύσταση και όχι απαραίτητη προϋπόθεση. Πράγματι, πρόκειται για μηχανισμό που δεν μπορεί απαραίτητα να τύχει εφαρμογής σε κάθε περίπτωση δευτερογενούς δημιουργίας όρων. Στην παρούσα ανακοίνωση πραγματοποιείται μια κριτική ανάλυση του αναλογικού κανόνα, η οποία οδηγεί στην πρόταση ο αναλογικός κανόνας να προσανατολιστεί όχι μόνο στις διαδικασίες σχηματισμού του πρωτότυπου όρου, αλλά και στις διαδικασίες σχηματισμού ανάλογων όρων από το ίδιο σύστημα εννοιών στον οποίο προορίζεται να ενταχθεί ο νεόορος. Μια τέτοια εννοιολογική επέκταση φαίνεται να διαθέτει αρκετά οφέλη, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο.

The analogue rule in secondary term formation: A proposal for a conceptual expansion

Georgios Floros

ABSTRACT

The analogue rule in secondary term formation stipulates the formation of terms in a target language on the basis of the formation mechanism applied for the corresponding original term, and it appropriately complements the list of term formation principles that are recommended for neoterms (see the list of principles in the Greek adaptation ΕΛΟΤ 402:2006 of ISO 704). Nevertheless, the analogue rule is presented there as a recommendation only, and not as a necessary precondition; indeed, it is a mechanism that cannot be applied by and large in all cases of secondary term formation. This paper attempts a critical analysis of the analogue rule and proposes that the analogue rule be oriented not only to the formation methods of the original term, but also to the formation methods of relevant terms from the same concept system of the receiving (target) language, into which the neoterm is intended to integrate. This conceptual expansion is seen as quite beneficial for many reasons, both at a theoretical and at a practical level.

0 Εισαγωγή

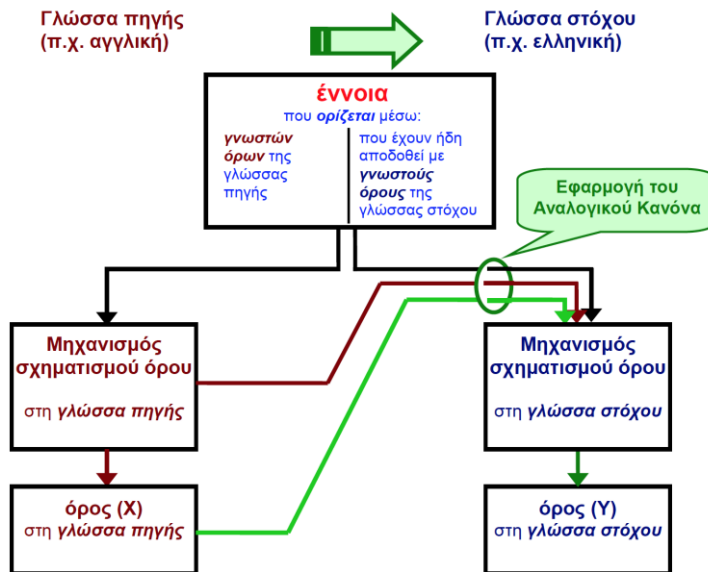
Στη δευτερογενή δημιουργία όρων είναι διάχυτη η επιθυμία και η προσπάθεια οι όροι που δημιουργούνται σε διάφορες γλώσσες να εμφανίζουν μεταξύ τους όχι μόνο εννοιολογική, αλλά και γλωσσική αντιστοιχία. Η εννοιολογική αντιστοιχία είναι, θα λέγαμε, εξασφαλισμένη, εφόσον ο ορισμός υπάρχει ήδη και ισχύει τόσο για τη γλώσσα-πηγή όσο και για τη γλώσσα-στόχο. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον στοιχείο είναι η επιθυμία να υπάρχει και αντιστοιχία κατασήμενσης, δηλαδή να δημιουργούνται όροι που μορφικά να ομοιάζουν κατά το δυνατόν με τους πρωτότυπους. Πρακτικά, τούτο σημαίνει ότι στα Ελληνικά, η κυρίαρχη τάση στη δευτερογενή δημιουργία όρων είναι να υπάρχει αντιστρεψιμότητα¹ στους νεόορους, να διατηρείται δηλαδή μια κατά το δυνατόν εγγύτερη προς το πρωτότυπο μορφική αντιστοιχία, η οποία να επιτρέπει εύκολα να οδηγηθούμε πίσω στη λεξική μορφή του πρωτότυπου όρου. Η τακτική αυτή γίνεται σαφής τόσο μέσω των αρχών σχηματισμού όρων που διατυπώθηκαν από τον Μπαμπινιώτη (1993 και 1995, βλ. *μεταφρασιμότητα*), όσο και από τους μακροκανόνες (α) *έλεγχος του ορισμού* και (γ) *έλεγχος των γλωσσικών μηχανισμών παραγωγής*, που προτείνει ο Ξυδόπουλος (2002).

Μεθοδολογικά, η παραπάνω κυρίαρχη τακτική μετουσιώθηκε το 1997 από τον Βαλεοντή σε μια ακόμα αρχή της δευτερογενούς ονοματοδοσίας, η οποία ονομάστηκε **αναλογικός κανόνας**, στην Αγγλική **analogue rule** (βλ. Βαλεοντής, 1997 και 2004, Valeontis and Mantzari, 2006, αλλά και ΕΛΟΤ, 2006). Ο αναλογικός κανόνας (εφεξής ΑΚ) αποτυπώνει μια απλή, ωστόσο ιδιαίτερα χρήσιμη ιδέα, αλλά και ένα σκεπτικό που αποσκοπεί στην αποφυγή μεθοδολογικού χάους. Σύμφωνα με τον Βαλεοντή (1997), σε μια διαδικασία δευτερογενούς δημιουργίας όρου, «**πρώτη επιλογή** του ονοματοθέτη πρέπει να είναι: η **εφαρμογή** μηχανισμού σχηματισμού **ανάλογου** προς τον μηχανισμό σχηματισμού του όρου της **γλώσσας πηγής**»² (βλ. Σχήμα 1). Ο ΑΚ προτείνεται να εφαρμόζεται παράλληλα προς τις υπόλοιπες αρχές σχηματισμού όρων, χωρίς να επιβάλλεται. Ως προς τα οφέλη της εφαρμογής του ΑΚ αναφέρεται (βλ. ΕΛΟΤ 402) πως έτσι εξασφαλίζεται (α) η αξιοποίηση της εργασίας στη γλώσσα-πηγή, εργασία που δεν πρέπει να αγνοηθεί, (β) ο περιορισμός της αυθαιρεσίας στην επιλογή μηχανισμών σχηματισμού όρων άσχετων ή ασύμβατων προς τους μηχανισμούς σχηματισμού όρων για τις άλλες έννοιες του ίδιου συστήματος εννοιών

¹ Με τον όρο *αντιστρεψιμότητα* αποδίδεται εδώ ο αγγλικός όρος **reversibility**. Για την ίδια περίπτωση ο Μπαμπινιώτης (1993) χρησιμοποιεί τον όρο *μεταφρασιμότητα* (translatability), διότι την αντιλαμβάνεται όχι ως ικανότητα να μεταφραστεί κάτι, αλλά ως μορφική αντιστοιχία ενός νεολογισμού προς τον πρωτότυπο όρο, έτσι ώστε με αντίστροφη μετάφραση να οδηγήει εύκολα στον πρωτότυπο όρο (βλ. και Floros and Grammenidis, 2012).

² Ο τονισμός με **εντονότυπα** περιέχεται στο πρωτότυπο.

όπου εντάσσεται η νέα έννοια, και (γ) η ελαχιστοποίηση πιθανών προβλημάτων από μελλοντικές τροποποιήσεις ή αναθεωρήσεις.

Σχήμα 1 – Σχηματική απεικόνιση του ΑΚ (Βαλεοντής, 2004).

Ο ΑΚ έχει σαφώς ιδεολογικές διαστάσεις. Πέρα, όμως, από την ιδεολογική πτυχή του θέματος, αξίζει να συζητηθούν πιο αναλυτικά τα παραπάνω αναφερόμενα οφέλη της εφαρμογής του ΑΚ. Τα ερωτήματα που προκύπτουν είναι τα εξής: Ως προς το σημείο (α), γιατί πρέπει να αξιοποιηθεί και να μην αγνοηθεί η εργασία που προηγήθηκε στη γλώσσα-πηγή; Ως προς το σημείο (β), αν μέσω του ΑΚ περιορίζεται η αυθαιρεσία στην επιλογή μηχανισμών για τους άλλους όρους του ίδιου συστήματος εννοιών στη γλώσσα-στόχο, τι συμβαίνει όταν ήδη υπάρχουν άλλοι τυποποιημένοι όροι στο οικείο σύστημα εννοιών της γλώσσας-στόχου; Και τέλος, ως προς το σημείο (γ), με ποιο τρόπο ελαχιστοποιούνται τα προβλήματα από μελλοντική αναθεώρηση αν υπάρχει αδυναμία εφαρμογής του ΑΚ, ή αν αποδειχτεί ότι η εφαρμογή του ΑΚ οδήγησε σε αδιαφανή ή ακατάλληλο νεόορο; Στις ενότητες που ακολουθούν θα συζητηθούν τα παραπάνω ερωτήματα και θα καταβληθεί προσπάθεια να προταθούν αντίστοιχες βελτιώσεις.

1 Οφέλη και περιορισμοί του Αναλογικού Κανόνα

Η εφαρμογή του ΑΚ έχει δώσει πολυάριθμα, μορφολογικά μεν πρωτόγνωρα, αλλά επιτυχή ως προς τη διαφάνεια και την αποδοχή τους (τυποποίηση) παραδείγματα δευτερογενούς σχηματισμού όρων (βλ. Βαλεοντής, 2004). Κλασικά, πλέον, παραδείγματα είναι το σύμμειγμα **δωφίο** (από το **δωαδικό** + **ψηφίο**, κατ' αναλογία του αγγλικού **bit** < **binary** + **digit**), ή το **πλινθίο** (οροποίηση κατά το αγγλικό **chip**). Ωστόσο, τα μορφοσυντακτικά και σημασιολογικά όρια των γλωσσών είναι πολύ διαφορετικά, με αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις είτε να μην είναι καθόλου εφικτή η εφαρμογή του ΑΚ, είτε να είναι εφικτή μόνο η μερική εφαρμογή. Για παράδειγμα, στον νεοόρο **ηλεομοιότυπο** (για την αντικατάσταση του δανείου **φαξ**) είναι φανερό ότι δεν είναι καν δυνατή η εφαρμογή αναλογίας προς τον αγγλικό όρο **fax** (**facsimile**), ενώ π.χ. ο όρος **δωρισμικό** (< **δωρεάν** + **λογισμικό**, για το αγγλικό **freeware**) προκύπτει μεν ως σύμπλεξη, όπως και ο πρωτότυπος όρος, ωστόσο το πρώτο συνθετικό του είναι σε συντετμημένη μορφή, και όχι ολόκληρο, όπως στο πρωτότυπο. Παρατηρούμε, πάντως, ότι ο όρος **δωρισμικό** βρίσκεται σε πλήρη αναλογία σχηματισμού προς τους όρους **λογισμικό** (**software**) και **υλισμικό** (**hardware**), που ανήκουν στο ίδιο σύστημα εννοιών στα Ελληνικά.

Ασχέτως από τον βαθμό εφαρμογής του ΑΚ, αξίζει όντως να μην αγνοηθεί η ορολογική εργασία πρωτογενούς σχηματισμού του όρου, μόνο και μόνο διότι η εξέτασή της και η απόπειρα μίμησής της ουσιαστικά αποτελούν σχεδόν φυσιολογική αντίδραση σε κάθε προσπάθεια μετάφρασης. Πάντα όταν προσπαθούμε να μεταφράσουμε έναν όρο ή ακόμα και μια λέξη του καθημερινού λεξιλογίου, η πρώτη, διαισθητική ενέργεια είναι να μιμηθούμε τη σημασία και τη δομή της λέξης (ιδίως όταν πρόκειται για σύνθετη λέξη). Τούτο γίνεται ιδιαίτερα εμφανές σε όσους/ες δεν είναι μεταφραστές/ριες, καθώς και σε αρχάριους/ες φοιτητές και φοιτήτριες της μετάφρασης, που συστηματικά καταφεύγουν πρωτίστως στη σημασιολογική και δομική αντιστοιχία, αντί σε λειτουργική ισοδυναμία, καθώς πιστεύουν πως έτσι μόνο θα μεταφράσουν «πιστά» το πρωτότυπο. Μόνο αφού προχωρήσει η μεταφραστική εκπαίδευση αντιλαμβάνονται ότι άλλες φορές μας εξυπηρετεί και μας καλύπτει πλήρως η σημασιολογική ή/και δομική αντιστοιχία, ενώ άλλες φορές απαιτούνται μετατοπίσεις και αλλαγές, και μάλιστα κάποιες φορές εκτεταμένες. Οπότε, η απάντηση στο σημείο (α) είναι ότι η αναγνώριση της εργασίας που προηγήθηκε στη γλώσσα-πηγή είναι πολύτιμη όχι απαραίτητως διότι θα λύσει απευθείας το ορολογικό πρόβλημα, αλλά γιατί αποτελεί τη βάση μιας σχεδόν φυσικής διεργασίας ανάλυσης, σύγκρισης, αντιστοίχισης και απόδοσης που επιτελείται σε κάθε απόπειρα μεταφοράς νοημάτων ήδη διατυπωμένων σε άλλη γλώσσα.

Τούτο μας οδηγεί στο σημείο (γ) των ερωτημάτων γύρω από τα οφέλη του ΑΚ. Το βασικό επιχείρημα εδώ είναι πως η εφαρμογή του ΑΚ ελαχιστοποιεί την ανάγκη μελλοντικής αναθεώρησης. Παρόλο που όντως φαίνεται να εξασφαλίζεται μια κάποια σταθερότητα με αυτόν τον τρόπο, τούτο δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένο. Όπως δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένο και το αντίθετο. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα επιτυχημένων όρων που, αν και δεν προέκυψαν με εφαρμογή ΑΚ, είναι πλέον τυποποιημένοι και εμφανίζουν υψηλό βαθμό σταθερότητας στην κατασήμανσή τους. Ο ΑΚ αποτελεί, λοιπόν, μια κατάλληλη αφετηρία για τον σχηματισμό όρων με λογικό και θεμελιωμένο τρόπο, δεν αποτελεί όμως εγγύηση για την αποφυγή μελλοντικών αναθεωρήσεων ή σοβαρού προβληματισμού για τη διαφάνεια και τη γλωσσική καταλληλότητά τους. Μερικά παραδείγματα από ένα άρθρο που πραγματεύεται τις πολιτικές προεκτάσεις της μετάφρασης των νόμων της νεοσύστατης Κυπριακής Δημοκρατίας από τα Αγγλικά προς τα Ελληνικά (Floros, 2014) καταδεικνύουν ότι η εφαρμογή του ΑΚ όχι μόνο δεν ελαχιστοποιεί την ανάγκη αναθεώρησης, αλλά θα μπορούσε να αποτελέσει την ίδια την αιτία για αναθεώρηση. Ενδεικτικά, ο αγγλικός όρος **without prejudice** έχει μεταφραστεί στην κυπριακή νομική γλώσσα ως **άνευ βλάβης**, με εμφανέστατη την αρχή που πρεσβεύει ο ΑΚ, ενώ ο όρος της ελληνικής νομικής γλώσσας είναι **με την επιφύλαξη**. Ομοίως, ο αγγλικός όρος **compellable witness** μεταφράστηκε στην κυπριακή νομοθεσία ως **εξαναγκάσιμος μάρτυς**, και πάλι με εμφανέστατη την αρχή του ΑΚ, ενώ ο όρος της ελληνικής νομικής γλώσσας είναι **μάρτυρας που υποχρεώνεται (από το Δικαστήριο)**. Αν και είναι σαφές πως οι όροι είναι πλέον τυποποιημένοι και μάλλον δεν τίθεται καν θέμα αναθεώρησης, είναι επίσης σαφές πως οι παραπάνω κυπριακοί όροι προκαλούν τουλάχιστον προβληματισμό σχετικά με τη διαφάνεια και την καταλληλότητά τους, παρά το γεγονός ότι, έστω και υποσυνείδητα, προέκυψαν εμφανώς με μηχανισμό πλήρως ανάλογο του πρωτοτύπου. Τούτο, πάντως, πιθανόν να σχετίζεται με τις διαφορές ανάμεσα στην ορολογία των φυσικών επιστημών ή της τεχνολογίας και στην ορολογία των ανθρωπιστικών επιστημών.

Ως προς το σημείο (β) των ερωτημάτων γύρω από τα οφέλη της εφαρμογής του ΑΚ, ο ΑΚ περιορίζει όντως την αυθαιρεσία στην επιλογή μηχανισμών σχηματισμού για άλλους όρους του ίδιου συστήματος εννοιών στη γλώσσα-στόχο, ωστόσο μόνο στην περίπτωση *μελλοντικής* δημιουργίας όρων. Πέρα, όμως, από τον όποιο περιορισμό, το σημείο αυτό έχει τη δυναμική να αποτελέσει μια πολύ καρποφόρα ιδέα. Ουσιαστικά, η άποψη που προωθείται είναι να εφαρμόζεται ένας ενιαίος μηχανισμός σχηματισμού όρων για τους όρους που ανήκουν στο ίδιο σύστημα εννοιών, έτσι ώστε να αποφεύγεται η μεθοδολογική αυθαιρεσία και να προκύπτει μια τρόπον τινά «ορολογική αρμονία» εντός ενός εκάστου συστήματος εννοιών. Μια τέτοια «ορολογική αρμονία» συνάδει αφενός με την αρχή της

συνέπειας (consistency) που διατυπώνεται ως μία από τις πέντε βασικές αρχές δημιουργίας όρων στα πρότυπα ISO 704 και ΕΛΟΤ 402, αφετέρου με τον μακροκανόνα (γ) *έλεγχος των γλωσσικών μηχανισμών παραγωγής* που προτείνει και ο Ξυδόπουλος (2002) για τη δευτερογενή δημιουργία όρων, έναν μακροκανόνα που αναφέρεται στους μορφολογικούς και άλλους γλωσσικούς κανόνες της γλώσσας-στόχου και αποσκοπεί στην εξασφάλιση αποδεκτότητας (acceptability) και μεταφρασιμότητας (translatability) του υπό δημιουργία όρου (βλ. και Μπαμπινιώτη, 1993). Αν ο σκοπός είναι η ενιαία μεθοδολογία σχηματισμού όρων, αξίζει να αναρωτηθούμε αν ο μηχανισμός που εφαρμόστηκε για τη δημιουργία των ήδη υπαρχόντων όρων μπορεί ή πρέπει να επηρεάσει την επιλογή μηχανισμού για τους μελλοντικούς όρους.

2 Πρόταση εννοιολογικής επέκτασης του Αναλογικού Κανόνα

Στο διδακτικό περιβάλλον της δευτερογενούς δημιουργίας όρων, όπου οι φοιτητές/τριες βρίσκονται σε εντελώς αρχικό στάδιο επιστημονικής εξοικείωσης με το φαινόμενο της νεολογίας, η ανάγκη για διαφανείς διαδικασίες που περιορίζουν κατά το δυνατόν την αυθαιρέσια, δηλαδή η ανάγκη για μια σταθερή βάση εκκίνησης προς τον σκοπό της δημιουργίας νεοόρου, γίνεται ιδιαίτερα έντονη και αισθητή. Στο μάθημα *ΑΓΓ 570 Δευτερογενής Δημιουργία Όρων στα Ελληνικά (ENG 570 Secondary Term Formation in Greek)*, το οποίο προσφέρθηκε ως επιλεγόμενο μάθημα στο Τμήμα Αγγλικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου το εαρινό εξάμηνο 2021, 11 φοιτητές και φοιτήτριες με μητρική γλώσσα τα Ελληνικά συμμετείχαν σε θεωρητικές διαλέξεις περί μηχανισμών πρωτογενούς και δευτερογενούς δημιουργίας όρων (πρώτο μισό του εξαμήνου), καθώς και σε πρακτική εξάσκηση στη δευτερογενή δημιουργία όρων, όπου οι ίδιοι/ες παρουσίασαν τις προτάσεις τους για τη δημιουργία ή/και την τυποποίηση ελληνικών όρων για αγγλικούς όρους της επιλογής τους (δεύτερο μισό του εξαμήνου). Μεταξύ άλλων, στις παρουσιάσεις τους κλήθηκαν να διευκρινίσουν αν και κατά πόσο ήταν δυνατή η εφαρμογή του ΑΚ στις προτάσεις που υπέβαλαν. Άσχετα με τη δυνατότητα εφαρμογής του ΑΚ, ήταν κοινή η διαπίστωση ότι ο ΑΚ προσέφερε ένα πολύτιμο σημείο εκκίνησης για τη μεθοδολογία, και εκτιμήθηκε ιδιαίτερα το γεγονός ότι η ύπαρξη της αρχής του ΑΚ περιόριζε την αυθαιρέσια στην επιλογή μηχανισμού δημιουργίας, ενώ έθετε το βάρος στη μεθοδολογική/μορφική ομοιότητα των όρων στη γλώσσα-πηγή και τη γλώσσα-στόχο, και όχι απαραίτητα στη σημασιολογική ομοιότητα, όπως αυτή προβλέπεται από τη μεταφραστική τεχνική του έκτυπου (calque), στην οποία οι αρχάριοι τείνουν να καταφεύγουν με ιδιαίτερη προθυμία.

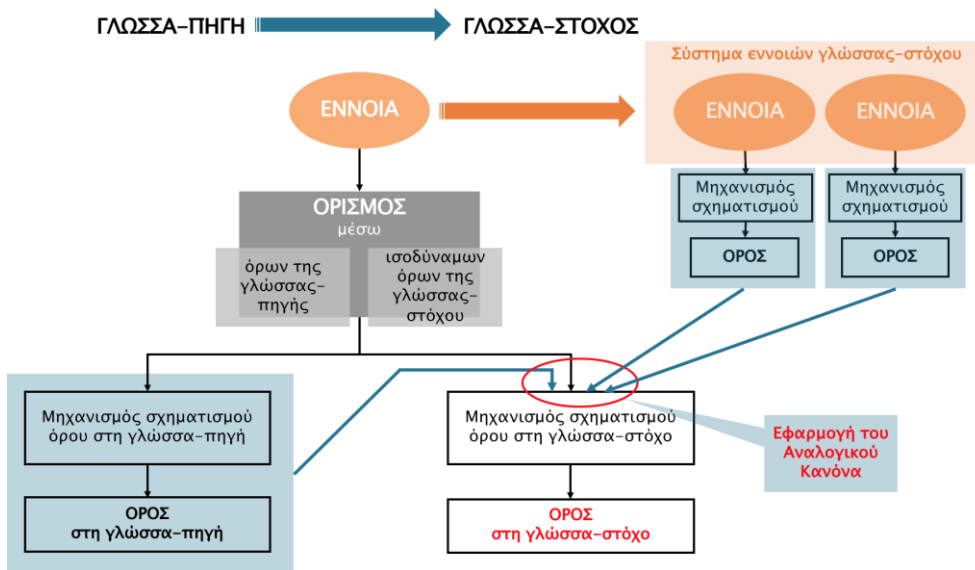
Την ίδια στιγμή, ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι σε πολλές από τις περιπτώσεις όπου δεν κατέστη τελικά καθόλου εφικτή η εφαρμογή του ΑΚ, κατέστη δυνατή μια άλλη αναλογία του

υπό δημιουργία ή τυποποίηση όρου. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι πολλές φορές βοήθησε σημαντικά η εφαρμογή μηχανισμού δημιουργίας όρου ανάλογου όχι ως προς τον πρωτότυπο όρο, αλλά ως προς άλλους, ήδη υπάρχοντες και τυποποιημένους όρους από το ίδιο σύστημα εννοιών στη γλώσσα-στόχο (πρβ. την «ορολογική αρμονία» πιο πάνω, όπως και το παράδειγμα του όρου *δωρισμικό*). Επειδή είναι δύσκολο να παρουσιαστούν όλα τα παραδείγματα που προέκυψαν από εργασίες φοιτητών/τριών, θα επικεντρωθούμε σε δύο μόνο, τα οποία συζητήθηκαν στο πρώτο μέρος του εξαμήνου και προέρχονται από την τρέχουσα επικαιρότητα της πανδημίας COVID-19. Ο πρώτος όρος είναι ο αγγλικός όρος **elbow bump**, ενώ ο δεύτερος είναι ο αγγλικός όρος **fist bump**, και οι δύο από το θεματικό πεδίο <Είδη χαιρετισμών>. Για τον μεν πρώτο όρο έχει ευρέως προταθεί ως πλέον δόκιμος ο νεοόρος **αγκωναψία** στα Ελληνικά (βλ. ΕΛΕΤΟ, 2021 και Κατσογιάννου και Στεφανίδου, 2020). Ο όρος *αγκωναψία*, παρότι σημασιολογικά πολύ κοντινός στον πρωτότυπο, δεν προκύπτει πλήρως από εφαρμογή του ΑΚ, αφού είναι μονολεκτικός σύμπλοκος όρος (αντί πολυλεκτικός σύμπλοκος όρος), και το δεύτερο συνθετικό του δεν προέκυψε από μετατροπή (conversion), όπως το δεύτερο συνθετικό του πρωτότυπου όρου. Ωστόσο, παρατηρούμε ότι ο ελληνικός νεοόρος εμφανίζει πλήρη μορφική αναλογία και αναλογία σχηματισμού προς τον όρο *χειραψία*, που ανήκει στο ίδιο σύστημα εννοιών. Όσο για τον δεύτερο όρο, επελέγη ως δόκιμος όρος στα Ελληνικά ο όρος **γρονθαψία**, ο οποίος, κατά την περίοδο διεξαγωγής του μαθήματος, ανευρέθηκε σε ένα μόνο αποτέλεσμα ηλεκτρονικής αναζήτησης (βλ. Βικιλεξικό, https://el.wiktionary.org/wiki/fist_bump). Μεθοδολογικά, για τον όρο αυτό ισχύει ό,τι και στην περίπτωση του όρου *αγκωναψία*. Ωστόσο, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον το ότι ο όρος *γρονθαψία* υποστηρίχθηκε από τη συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών/τριών όχι εξαιτίας του ότι βρέθηκε σε ηλεκτρονικό λεξικό, αλλά, κατά δήλωσή τους, επειδή ταιριάζει «πιο αρμονικά» με τους όρους *χειραψία* και *αγκωναψία*. Τούτο αποδεικνύει ότι η αναλογία προς τους άλλους όρους του ίδιου θεματικού πεδίου κρίθηκε επίσης σημαντική και προτιμητέα, έστω και σαν δεύτερη επιλογή.

Συνάγουμε, λοιπόν, ότι ο περιορισμός της αυθαιρεσίας και η «ορολογική αρμονία» που προσφέρει ο ΑΚ είναι στοιχεία που εκτιμώνται σε μεγάλο βαθμό από τους φοιτητές/τριες. Ωστόσο, γίνεται παράλληλα σαφές ότι στις περιπτώσεις αδυναμίας εφαρμογής του ΑΚ, η δεύτερη, σχεδόν διαισθητική επιλογή των αρχάριων ονοματοθετών είναι να στραφούν στους υπάρχοντες όρους της γλώσσας-στόχου. Τούτο συμβαίνει μάλλον διότι έτσι διατηρείται τόσο ο περιορισμός της αυθαιρεσίας όσο και η «ορολογική αρμονία» εντός ενός εκάστοτε συστήματος εννοιών στη γλώσσα-στόχο, δύο στοιχεία στα οποία ο ΑΚ ούτως ή άλλως αποσκοπεί. Αυτή είναι και η κυρίαρχη αφορμή για να επιχειρήσουμε εδώ μια εννοιολογική επέκταση του ΑΚ, έτσι ώστε ο ΑΚ να προσανατολιστεί όχι μόνο στις διαδικασίες

σχηματισμού του πρωτότυπου όρου, αλλά και στις διαδικασίες σχηματισμού ανάλογων όρων από το ίδιο πεδίο στον οποίο προορίζεται να ενταχθεί ο υπό δημιουργία ή υπό τυποποίηση νεοόρος στη γλώσσα και τον πολιτισμό υποδοχής. Με άλλα λόγια, προτείνεται μια επέκταση της έννοιας της «αναλογίας» με τρόπον ώστε να αναφέρεται όχι μόνο στην πηγή, αλλά και στον στόχο, καθώς μια τέτοια επέκταση θα πολλαπλασιάσει τις δυνατότητες που προσφέρει ο ΑΚ στη δευτερογενή δημιουργία όρων. Μια τέτοιου είδους επέκταση συνάδει όχι μόνο με το γενικό γλωσσικό αισθητήριο που συχνά λαμβάνεται υπόψη σε περιπτώσεις δευτερογενούς δημιουργίας όρων, αλλά και με την αρχή της συνέπειας (consistency), όπως αυτή περιγράφεται στο πρότυπο ΕΛΟΤ 402.

Πρακτικά, η εννοιολογική επέκταση αφορά τα χαρακτηριστικά του ΑΚ. Αν υποθέσουμε ότι η έννοια του ΑΚ (ως έχει σήμερα) αποτελείται από μια σειρά ουσιωδών και επουσιωδών χαρακτηριστικών ως προς το βάθος (intension) της, η λεξιλογική ανάλυση του πρωτότυπου όρου και η αναγνώριση του μηχανισμού σχηματισμού του αποτελούν ουσιώδη χαρακτηριστικά, όπως επίσης και η **προτεραιοποίηση** και η **απόπειρα** εφαρμογής μηχανισμού σχηματισμού όρου της γλώσσας-στόχου ανάλογου με αυτόν που εφαρμόστηκε για τον πρωτότυπο όρο, άσχετα με το εάν ο μηχανισμός αυτός θα καταστεί δυνατόν να εφαρμοστεί εν τέλει (αναγκαιότητα της εφαρμογής). Στο σημείο αυτό προτείνεται να εισέλθει ένα νέο ουσιώδες χαρακτηριστικό στην έννοια του ΑΚ: Αν η απόπειρα εφαρμογής μηχανισμού δημιουργίας όρου ανάλογου προς τον μηχανισμό που εφαρμόστηκε στον πρωτότυπο όρο αποβεί άκαρπη για οποιονδήποτε λόγο, **η προσπάθεια θα πρέπει να στραφεί στο σύστημα εννοιών της γλώσσας-στόχου** (στο οποίο θα ενταχθεί ο υπό δημιουργία όρος) και στις έννοιες που ήδη αυτό περιέχει, να γίνει λεξιλογική ανάλυση των όρων που περιέχονται στο σύστημα αυτό και αναγνώριση του μηχανισμού σχηματισμού τους, να εξεταστεί η πιθανότητα υιοθέτησης μηχανισμού σχηματισμού ανάλογου με αυτούς που εφαρμόστηκαν για τους άλλους όρους του συστήματος αυτού, και να γίνει απόπειρα εφαρμογής τους και στην περίπτωση του υπό δημιουργία όρου. Τούτο, βέβαια, και πάλι θα συμβεί χωρίς καμία εγγύηση ότι θα είναι τελικά εφικτή η εφαρμογή. Ωστόσο, ήδη θα έχουν επεκταθεί οι δυνατότητες του ΑΚ σε σημαντικό βαθμό, πριν την (απευκταία) εγκατάλειψή του. Σχηματικά, η προτεινόμενη εννοιολογική επέκταση του ΑΚ συνοψίζεται στο Σχήμα 2. Η βασική διαφορά με το Σχήμα 1 έγκειται στην πρόσθεση του συστήματος εννοιών της γλώσσας-στόχου, αλλά και στα βέλη που οδηγούν στο σημείο εφαρμογής του ΑΚ (κόκκινος κύκλος), όπου φαίνεται ότι η εφαρμογή μπορεί να πηγάζει τόσο από τον όρο (και τον μηχανισμό δημιουργίας του) στη γλώσσα-πηγή, όσο και από όρους (και τον μηχανισμό δημιουργίας τους) στη γλώσσα-στόχο, οι οποίοι συναπαρτίζουν το σύστημα εννοιών στο οποίο πρόκειται να ενταχθεί ο υπό δημιουργία όρος.

Σχήμα 2 – Σχηματική απεικόνιση της πρότασης εννοιολογικής επέκτασης του ΑΚ.

3 Συμπεράσματα

Ο ορισμός του ΑΚ μπορεί να προσαρμοστεί ως ακολούθως: *Κατά τον σχηματισμό ενός όρου σε μια γλώσσα (γλώσσα-στόχο) για την ονοματοδότηση μιας νέας έννοιας που έχει ονοματοδοτηθεί πρωτογενώς σε μια άλλη γλώσσα (γλώσσα-πηγή), πρώτες επιλογές του ονοματοθέτη πρέπει να είναι η διερεύνηση εφαρμογής μηχανισμού σχηματισμού ανάλογου προς τον μηχανισμό σχηματισμού του όρου της γλώσσας πηγής, και αν αυτή καταστεί αδύνατη, η διερεύνηση εφαρμογής μηχανισμού σχηματισμού ανάλογου προς τον μηχανισμό σχηματισμού άλλων όρων από το ίδιο σύστημα εννοιών στο οποίο πρόκειται να ενταχθεί ο υπό δημιουργία όρος.* Η εννοιολογική επέκταση του ΑΚ διασφαλίζει ότι, στην περίπτωση που αποβεί άκαρπη η εφαρμογή του μηχανισμού δημιουργίας του πρωτότυπου όρου στη δημιουργία ενός νεόρου στη γλώσσα-στόχο, θα υπάρχει ακόμα μια δυνατότητα να αποφευχθεί η αυθαιρέσια στην επιλογή μηχανισμού δημιουργίας, αλλά και να διατηρηθεί η «ορολογική αρμονία», αν όχι ως προς τον πρωτότυπο όρο, τουλάχιστον ως προς τους όρους με τους οποίους ο υπό δημιουργία όρος πρόκειται να συνυπάρξει και να συν-λειτουργήσει στη γλώσσα-στόχο. Η ορολογική πρακτική έχει ήδη αρκετά παραδείγματα όπου νεόροιοι δημιουργήθηκαν κατ' αναλογία άλλων όρων του ίδιου πεδίου, παρά κατ' αναλογία των αντίστοιχων πρωτότυπων όρων, ενώ διαφαίνεται ότι η παραπάνω εννοιολογική επέκταση θα συνεισφέρει και στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Βαλεοντής, Κ. (1997). Ο «Αναλογικός Κανόνας» στην υπηρεσία της σύγχρονης ελληνικής ορολογίας. Στο: *1ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»*, ΕΛΕΤΟ, Αθήνα, 30 Οκτωβρίου–1 Νοεμβρίου 1997. [πρόσβαση 24 Ιουλίου 2021]. Διαθέσιμο από: <http://www.eleto.gr/download/BooksAndArticles/AnalogueRuleOfNaming-Ed1 GR.pdf>

Βαλεοντής, Κ. (2004). Ο «Αναλογικός Κανόνας» χρήσιμο ορολογικό εργαλείο στη διαγλωσσική μεταφορά γνώσης. Στο: *2η Σύνοδος Κορυφής για την Ορολογία*, Βαρκελώνη, 26–27 Νοεμβρίου 2004. [πρόσβαση 24 Ιουλίου 2021]. Διαθέσιμο από: <http://www.eleto.gr/download/BooksAndArticles/AnalogueRuleOfNaming-Ed2 GR EAFT.pdf>

ΕΛΕΤΟ (Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας) (2021). *Αγγλοελληνικό και ελληνοαγγλικό γλωσσάριο όρων της πανδημίας COVID-19*, Έκδοση 10 (1223 λήμματα). Αθήνα: ΕΛΕΤΟ. [πρόσβαση 24 Ιουλίου 2021] Διαθέσιμο από: <http://www.eleto.gr/download/Bodies/COVID-19 ELETO-Glossaries.pdf>

ΕΛΟΤ (2006) ΕΛΟΤ 402:2006. *Ορολογική εργασία—Αρχές και μέθοδοι* (2η έκδοση).

Κατσογιάννου, Μ. και Στεφανίδου, Ζ. (2020). *COVID-19: το λεξικό*. Αθήνα: Kanvadia Crew Publications. [πρόσβαση 24 Ιουλίου 2021] Διαθέσιμο από: <https://covid19.algolysis.com/glossary?country=CY&locale=en>

Μπαμπινιώτης, Γ. (1993). Η γλωσσική πλευρά των επιστημονικών όρων. *Βήμα*, 20/06/1993.

Μπαμπινιώτης, Γ. (1995). Επιστημονική μεταγλώσσα: Οι επιστημονικοί όροι στα Ελληνικά. Στο: Μπαμπινιώτης, Γ. (επιμ.), *Η γλώσσα ως αξία: Το παράδειγμα της Ελληνικής*, σ. 31–46. Αθήνα: Gutenberg.

Ξυδόπουλος, Γ. (2002). Προβλήματα απόδοσης των γλωσσολογικών όρων από την Αγγλική στην Ελληνική. Στο: *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 22, σ. 495–506. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο.

Floros, G. and Grammenidis, S. (2012). Secondary term formation in Greek: Theoretical and methodological considerations. In Cabré, T. et al. (eds), *Terminology* 18(1) *Special issue: Neology in Specialized Communication*, pp. 86–104.

Floros, G. (2014) Legal translation in a postcolonial setting: The political implications of translating Cypriot legislation into Greek. *The Translator* 20(2) *Special issue: Law in Translation*, pp. 411–429. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/13556509.2014.938947>

Valeontis, Kostas & Mantzari, Eleni (2006). The linguistic dimension of terminology: Principles and methods of term formation. In: 1st Athens International Conference on Translation and Interpretation: *Translation: Between Art and Social Science*, 13-14 October 2006, [πρόσβαση 24 Ιουλίου 2021] Διαθέσιμο από: http://www.eleto.gr/download/BooksAndArticles/HAU-Conference2006-ValeontisMantzari_EN.pdf

Γεώργιος Φλώρος

Αναπληρωτής Καθηγητής Μεταφραστικών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Κύπρου, Τμήμα Αγγλικών Σπουδών
Ηλ-ταχ.: gfloros@ucy.ac.cy